

Оксана Володимирівна Капліна

Кафедра кримінального процесу
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
Харків, Україна

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗГЛЯДУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ НА ПІДСТАВІ УГОД НЕЗАЛЕЖНИМ І БЕЗСТОРОННІМ СУДОМ

Анотація. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод містить положення про те, що кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи впродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, установленим законом, який вирішить суперечку щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього обвинувачення. У констrukції права на справедливий суд гарантія розгляду справи незалежним та безстороннім судом має першорядне значення. Не випадково в усіх національних законодавствах дане положення знаходить своє закріплення як загальна засада судоустрою та судових проваджень. У статті досліджуються питання забезпечення права особи на справедливий і публічний розгляд його справи незалежним і безстороннім судом, установленим законом, при направленні прокурором до суду обвинувального акта з підписаною сторонами угодою про визнання винуватості. У роботі використані методи моделювання, абстрагування, узагальнення. Проблема визначення суду, який розглядатиме кримінальне провадження при винесенні ухвали суду про виділення справи в окреме провадження у зв'язку укладенням угоди про визнання винуватості, розглядається в системному зв'язку із правотлумачною практикою Європейського суду з прав людини, яка формулює підходи до розуміння понять «суд створений на підставі закону» та «неупереджений суд». Розроблені пропозиції, спрямовані на алгоритмізацію процесуального порядку виділення в окреме провадження кримінального провадження щодо особи (осіб), з якою досягнуто угоду, та визначення суду, який розглядатиме це провадження. Установлено, що при укладенні угоди про визнання винуватості під час підготовчого провадження з однією особою, яка вчинила злочин у співучасті, кримінальне провадження щодо цієї особи обов'язково підлягає виділенню в окреме провадження, яке реєструється як таке, що надійшло до суду в день постановлення ухвали суду про виділення та підлягає автоматизованому розподілу в загальному порядку. Виявлено, що суддям, які розглядали провадження на підставі угоди, важко абстрагуватися від обставин, які стали їм відомі під час ухвалення вироку на підставі угоди, та бути неупередженими, адже у них вже склалося уявлення про обставини кримінального правопорушення та винуватість обвинувачених.

Ключові слова: інститут угод, угода про визнання винуватості, угода про примирення, кримінальне провадження на підставі угод, неупереджений суд, безсторонній суд.

Oksana V. Kaplina

Department of Criminal Procedure
Yaroslav Mudryi National Law University
Kharkiv, Ukraine

PROBLEMS OF ENSURING THE CONSIDERATION OF CRIMINAL PROCEEDING ON GROUNDS OF TAKING A PLEA BARGAIN BY INDEPENDENT AND IMPARTIAL COURT

Abstract. *The Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms contains the provision that everyone is has a right to a fair and public consideration within a reasonable period of time by an independent and impartial court established by law that resolves a dispute over his civil rights and duties or establishes the validity of any charge against him. In the structure of the right to a fair trial, the guarantee of the case consideration by an independent and impartial court is of paramount importance. It is no coincidence that in all national legislations this provision finds its consolidation as a general foundation of the court system and court proceedings. The article investigates the issue of ensuring the right of an individual to a fair and public trail by an independent and impartial court established by law after sending by a prosecutor a bill of indictment to the court with a plea bargain by parties. Methods of modelling, abstraction and generalisation were used in the research work. The problem of determining the court which will consider a criminal proceeding at the time of passing judgement on singling out a case in the individual proceeding in connection with taking a plea bargain is considered in the systemic connection with law-interpretive practice of the European Court of Human Rights which formulates approaches to understanding the concepts of “court established on grounds of law” and “impartial court”. Developed proposals are aimed at the algorithmisation of procedure for singling out in the individual proceeding the criminal proceeding against an individual (or individuals) with whom the bargain was taken, and the judgement of the court which will consider a case. It is established that when taking a plea bargain during the preparatory proceeding with one individual who committed a crime of complicity, the criminal proceeding against this individual must be singled out in the individual proceeding which is registered as received by the court on the day of the court judgement on singling out and is subject to automated distribution in the general order. It is established that it is difficult for judges, who considered the proceeding on grounds of the bargain, to abstract away from the circumstances that became known to them at the time of passing judgement on grounds of the agreement and be impartial because they already have an idea of the circumstances of the criminal offence and the guilt of the accused.*

Keywords: Institution for Bargains, agreement on guilty plea, agreement of reconciliation, criminal proceeding on grounds of agreement, independent court, impartial court.

ВСТУП

Запровадження в правову систему України інституту угод у кримінальному провадженні пов'язано з урахуванням нашою державою Рекомендації № R (87)18 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо спрощення кримінального правосуддя від 17 вересня 1987 р. Цей інститут був неоднозначно сприйнятий юридичною громадськістю, але згодом став доволі затребуваним

правозастосовною практикою. Зокрема, станом на 2017 р. органами прокуратури кожен восьмий обвинувальний акт направляється до суду з угодами про примирення або визнання винуватості (721, або 12,6 %); майже кожен п'ятнадцятий (8007, або 6,5 %) обвинувальний акт скеровано до суду з угодами про визнання винуватості органами поліції; для органів Державної фіскальної служби України цей показник складає 408 із 813 (або 50,2 %), а для органів Служби безпеки України – 241 (або 22,8 %) [1].

Ураховуючи новелізацію кримінального процесуального законодавства, функціонування інституту угод у кримінальному провадженні нетривалий час, його затребуваність правозастосовною практикою, проблеми, що виникають під час реалізації норм, що утворюють цей інститут, учені постійно звертаються до розгляду найбільш актуальних питань провадження на підставі угод [2–4]. Свідченням актуальності запровадженого законодавцем інституту є звернення до нього на рівні дисертаційних досліджень лише за останні декілька років Є. В. Повзика («Правові наслідки визнання підозрюваним, обвинуваченим своєї вини: порівняльно-правове дослідження», 2013); О. О. Леяк («Угода про визнання винуватості у кримінальному процесі України», 2015); Р. В. Новака («Кримінальне провадження на підставі угод в Україні», 2015); О. В. Стратія («Психолого-правові особливості кримінального провадження на підставі угод», 2015), Г. Є. Тюріна («Організаційно-правові основи участі прокурора у кримінальному провадженні на підставі угод», 2017); Г. Ю. Саєнко («Провадження на підставі угод у кримінальному процесі України», 2017), А. С. Трекке («Кримінальне провадження на підставі угоди про визнання винуватості», 2018); І. О. Кісліціної («Роль прокурора у кримінальному провадженні на підставі угод про визнання винуватості: питання теорії і практики», 2018) та ін. До питань сутності угод у кримінальному провадженні; процесуального порядку їх укладення; визначення обсягу прав та обов'язків сторін угоди; забезпечення прав потерпілого у провадженні на підставі угод; питань, пов'язаних із правовими наслідками невиконання угоди про визнання винуватості, тощо зверталися вітчизняні вчені: Ю. П. Алєнін, В. І. Бояров, І. В. Глобюк, В. Г. Гончаренко, Ю. М. Грошевий, П. М. Каркач, Л. М. Лобойко, В. Т. Малярєнко, В. Т. Нор, Д. П. Письменний, М. А. Погорецький, П. В. Пушкар, Д. Б. Сергєєва, О. Ю. Татаров, І. А. Тітко, О. М. Толочко, В. М. Трофименко, А. Р. Туманянц, Л. Д. Удалова, М. І. Хавронюк, О. Г. Шило, М. Є. Шумило, О. Г. Яновська та багато інших.

Незважаючи на те, що теорія кримінального процесу може стверджувати про певну теоретичну розробку актуальних питань інституту угод у кримінальному провадженні, правозастосовна практика періодично стикається з наявністю прогалин нормативного регулювання, правовою невизначеністю окремих положень, відсутністю єдності в розумінні правозастосовниками тих чи інших положень глави 35 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України або КПК) «Кримінальне провадження на підставі угод».

Однією з таких складних проблем правозастосування, яка неоднозначно вирішується на практиці, є проблема тлумачення та застосування положення, що міститься у ч. 8 ст. 469 КПК України, зокрема визначення процесуального порядку виділення в окреме провадження кримінального провадження щодо особи (осіб), з якими досягнуто угоди, та забезпечення належного складу суду, який повинен розглядати ці провадження. Зокрема, можна навести такий приклад із судової практики. Закінчуючи кримінальне провадження, в якому двом особам (Особа-1 та Особа-2) було повідомлено про підозру у вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 307 КК України, прокурор склав обвинувальний акт та направив його до суду. Причому разом з обвинувальним актом до суду була направлена угода про визнання винуватості, укладена з Особою-2. У підготовчому судовому засіданні місцевий суд ухвалив вирок на підставі угоди щодо Особи-2 та в тому самому складі продовжив розгляд кримінального провадження щодо Особи-1 та ухвалив щодо неї обвинувальний вирок [5].

Ураховуючи те, що угода про примирення або визнання винуватості може ініціюватися в будь-який момент після повідомлення особи про підозру на стадії досудового розслідування та до моменту виходу суду до нарадчої кімнати у стадії судового розгляду, виникає справедливе питання про визначення моменту виділення в окреме провадження справи щодо особи, з якою досягнуто угоди. Крім того, вирішення потребує питання про те, чи повинен був суд з огляду на положення ч. 8 ст. 469 КПК виділити матеріали справи щодо Особи-1 чи Особи-2 в окреме провадження? Чи вправі суд, який ухвалив вирок на підставі угоди щодо Особи-2, розглядати кримінальне провадження щодо Особи-1? Чи є підстави стверджувати, що один із вироків або обидва були ухвалені незаконним складом суду?

Отже, мета статті полягає в аналізі правового змісту ч. 8 ст. 469 КПК України щодо надання її тлумачення в системному зв'язку з іншими нормами чинного кримінального процесуального законодавства, а також з правотлумачною практикою Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), яка формулює підходи до розуміння понять «суд створений на підставі закону» та «неупереджений суд». Крім того, метою статті є розробка пропозицій, спрямованих на алгоритмізацію процесуального порядку виділення в окреме провадження кримінального провадження щодо особи (осіб), з якими досягнуто угоди, та визначення суду, який розглядатиме ці провадження, забезпечуючи тим самим право обвинувачених на справедливий і публічний розгляд їх справи впродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, установленим законом.

1. МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

Для досягнення поставленої в статті мети та формулювання обґрунтованих висновків у процесі роботи використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів наукового дослідження, що є традиційними для правової науки:

діалектичний, формально-логічний, системно-структурний, герменевтичний, моделювання, абстрагування та узагальнення. Діалектичний метод, увібравши в себе всю систему категоріального апарату діалектики та оперуючи під час пізнання принципами відображення, активності, всебічності, сходження від одиничного до загального й, навпаки, від загального до одиничного, взаємозв'язку кількісних та якісних характеристик, детермінізму, єдність індукції й дедукції, аналізу й синтезу, дав змогу з'ясувати сутність проблеми, яка виникає під час забезпечення розгляду кримінального провадження на підставі угод незалежним і безстороннім судом, та забезпечити комплексний підхід для всього дослідження. Сходження мислення від конкретного до абстрактного з подальшим переходом від абстрактного до конкретного дозволило встановити істотні, типові й узагальнені ознаки, характерні для розуміння сутності незалежного та безстороннього суду, підкреслити індивідуальні і специфічні риси, які притаманні саме кримінальному провадженню на підставі угод. Формально-логічний (догматичний) метод став підґрунтям для розкриття та вдосконалення понять, що становлять зміст інституту кримінального провадження на підставі угод, та розгляду кримінального провадження на підставі угод незалежним та безстороннім судом. Використання системно-структурного методу аналізу суспільних явищ дало можливість розглянути кримінальне провадження на підставі угод від складання прокурором обвинувального акта до прийняття його до розгляду судом як цілісний внутрішньодетермінований системний механізм, виокремити його етапи.

За допомогою герменевтичного методу встановлено правовий зміст окремих норм кримінального процесуального законодавства, виявлено дефекти нормативного регулювання кримінальних процесуальних правовідносин, констатовано невідповідність правозастосовної практики в частині виділення кримінальних справ в окремі провадження, розглянуто підходи до розуміння смислу окремих норм крізь правотлумачну практику ЄСПЛ. Методи моделювання й абстрагування дозволили спроектувати алгоритм дій прокурора та суду, спрямованих на недопущення порушення права особи на справедливий суд. Метод узагальнення дав можливість послідовно звести одиничні факти в єдине ціле та сформулювати обґрунтовані висновки, спрямовані на вдосконалення нормативної регламентації досліджуваних питань, подолання проблем, що мають місце в правозастосовчій практиці.

Зазначені методи використовувались у взаємозв'язку, що сприяло повноті дослідження й обґрунтованості сформульованих наукових висновків і пропозицій.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

2.1. Особливості процесуального порядку укладення угоди

Угода являє собою спільну добровільну домовленість сторін кримінального провадження, яка формалізована у відповідному процесуальному документі

і спрямована на врегулювання кримінально-правового конфлікту, досягнення згоди щодо визначення сторонами узгодженого покарання особі, винної у вчиненні кримінального правопорушення, та покладення на неї додаткових зобов'язань [1–4]. Наслідком її укладення є застосування диференційованого порядку кримінального провадження й ухвалення вироку на підставі угоди.

Угода про визнання винуватості між прокурором та підозрюваним, обвинуваченим може бути укладена, якщо шкода завдана, як правило, державним чи суспільним інтересам у кримінальному провадженні щодо кримінальних проступків, злочинів невеликої, середньої тяжкості, тяжких та особливо тяжких злочинів (ч. 4 ст. 469 КПК). Укладення угоди про визнання винуватості може ініціюватися в будь-який момент після повідомлення особі про підозру до виходу суду до нарадчої кімнати для ухвалення вироку [6; 7].

У разі якщо кримінальне провадження здійснюється щодо кількох осіб, які підозрюються чи обвинувачуються у вчиненні одного або кількох кримінальних правопорушень, і згода щодо укладення угоди досягнута не з усіма підозрюваними чи обвинуваченими, угода може бути укладена з одним (кількома) з підозрюваних чи обвинувачених (ч. 8 ст. 469 КПК).

Також КПК України передбачає імперативну вимогу про те, що кримінальне провадження щодо особи (осіб), з якими досягнуто згоди, підлягає виділенню в окреме провадження (ч. 8 ст. 469 КПК). Оскільки положення ч. 8 ст. 469 КПК є загальним, то можна зробити висновок, що обов'язок щодо виділення кримінального провадження в окреме провадження виникає у тієї посадової особи, яка має на це відповідну компетенцію залежно від стадії кримінального процесу. Зокрема, якщо угода досягнута на стадії досудового розслідування, такий обов'язок має прокурор, який уклав угоду про визнання винуватості, якщо на стадії підготовчого провадження або судового розгляду – суд.

Слід також зазначити, що буквально тлумачення положень ч. 8 ст. 469 КПК дозволяє зробити висновок, що виділенню підлягає саме кримінальне провадження, а не певні його матеріали. Крім того, виділенню підлягає кримінальне провадження *щодо особи (осіб), з якими досягнуто угоди*.

На це звертав увагу Пленум Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ (далі – ВССУ) у постанові від 11.12.2015 р. № 13 «Про практику здійснення судами кримінального провадження на підставі угод». Зокрема, Суд зазначив: «5. Якщо кримінальне провадження здійснюється стосовно однієї особи, яка підозрюється/обвинувачується у вчиненні кількох окремих кримінальних правопорушень, серед яких є тяжкий чи особливо тяжкий злочин і, в тому числі, злочин невеликої тяжкості, внаслідок вчинення якого потерпілому було завдано шкоди, угоду про примирення може бути укладено щодо злочину невеликої тяжкості. *Кримінальне провадження у такому випадку має бути виділено в окреме провадження, про що прокурор виносить постанову, а суддя постановляє ухвалу*».

«9. ... У разі якщо кримінальне провадження здійснюється стосовно кількох осіб, які підозрюються/обвинувачуються у вчиненні одного або кількох кримінальних правопорушень, і згоди щодо укладення угоди досягнуто не з усіма підозрюваними/обвинуваченими, відповідно до вимог абз. 1 ч. 8 ст. 469 КПК угоду може бути укладено з одним (кількома) із підозрюваних/обвинувачених. Кримінальне провадження *стосовно особи (осіб), з якими досягнуто згоду щодо укладення угоди про визнання винуватості*, на підставі постанови прокурора або ухвали суду підлягає виділенню в окреме провадження залежно від того, на якій із стадій кримінального провадження сторонами було ініційовано укладення угоди» [8].

Отже, якщо прокурор у кримінальному провадженні щодо двох осіб уклав угоду з одним підозрюваним, то своєю постановою він повинен виділити кримінальне провадження щодо цієї особи в окреме провадження, обвинувальний акт щодо цієї особи з підписаною угодою невідкладно надіслати до суду (ч. 1 ст. 474 КПК). Крім того, відповідно до вимог Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань, затвердженого наказом Генеральної прокуратури України від 06.04.2016 р. № 139, при виділенні з кримінального провадження матеріалів щодо окремої особи відомості про таке виділення обліковуються у *новоствореному кримінальному провадженні* з присвоєнням нового номера. При цьому використовується реквізит «виділено» (п. 12) [9]. Обвинувальний акт щодо особи, яка у співучасті вчинила злочин з особою, яка уклала угоду з прокурором, та яка відмовилася укладати угоду, також відповідно до вимог КПК повинен був бути направлений до суду в загальному порядку. Суворе дотримання вимог закону прокурором повинно забезпечити законність складу суду, що буде здійснювати судовий розгляд, оскільки до суду надходять два кримінальних провадження за різними номерами. У випадку, що нами розглядається, прокурором не були дотримані вимоги ч. 8 ст. 469 КПК.

Якщо угоду укладено в судовому розгляді, то згідно з підп. 2.21 розділу 2 Інструкції з діловодства в місцевих загальних судах, апеляційних судах областей, апеляційних судах міст Києва та Севастополя, Апеляційному суді Автономної Республіки Крим та Вищому спеціалізованому суді України з розгляду цивільних і кримінальних справ [10] у разі виділення матеріалів кримінального провадження в окреме провадження нова судова справа (матеріали кримінального провадження) реєструється як така, що надійшла до суду в день постановлення відповідного процесуального документа (постанови, ухвали) суду. Їй присвоюється новий єдиний унікальний номер. *Після цього справа підлягає автоматизованому розподілу в загальному порядку*. До нової справи підшиваються завірені суддею копії процесуальних документів із попередньої справи, що мають значення для цієї справи.

Отже, у випадку укладення угоди про визнання винуватості під час підготовчого провадження з однією особою, яка вчинила злочин у співучасті, кримі-

нальне провадження щодо цієї особи (з якою досягнуто згоди) підлягає виділенню в окреме провадження, яке реєструється як таке, що надійшло до суду в день постановлення ухвали суду, та підлягає автоматизованому розподілу в загальному порядку.

2.2. Констатація порушення права на справедливий суд

Повертаючись до практичної ситуації, що наведена вище, нагадаємо, що суд у підготовчому провадженні не звернув уваги на необхідність виділення справи в окреме провадження, ухвалив вирок на підставі угоди, а також призначив судовий розгляд, а згодом розглянув справу щодо другого обвинуваченого та ухвалив обвинувальний вирок. Розглядаючи питання про те, який суд (склад суду) вправі здійснювати правосуддя в ситуації, що склалася, можна зазначити, що судом не були дотримані вимоги закону, спрямовані на забезпечення розгляду справи судом, установленим законом. Можливо, це наслідок відсутності правової визначеності в нормативному регулюванні порядку виділення справи в окреме провадження, якщо прокурором із підозрюваним (обвинуваченим) укладена угода. Моделюючи алгоритм дій суду в ситуації, що склалася, можна припустити, що суд повинен був виділити в окреме провадження справу щодо Особи-2, з якою досягнуто угоди. Після цього її слід було зареєструвати як таку, що надійшла до суду, присвоїти новий єдиний унікальний номер та направити для здійснення автоматизованого розподілу в загальному порядку. Недотримання такого порядку призвело до порушення права на суд, встановленого законом.

Параграф 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – КЗПЛ) [11] «Право на справедливий суд» передбачає, що «кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і *безстороннім судом, встановленим законом*, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення...».

Відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» «кожному гарантується захист його прав, свобод та інтересів у розумні строки *незалежним, безстороннім і справедливим судом, утвореним законом*» (ст. 7) [12].

Стаття 21 КПК України «Доступ до правосуддя та обов'язковість судових рішень» проголошує, що кожному гарантується право на справедливий розгляд та вирішення справи в розумні строки незалежним і *неупередженим судом, створеним на підставі закону*.

Отже, іманентною ознакою суду в контексті права на справедливий суд є, по-перше, законність складу суду, що розглядає справу, а по-друге, його безсторонність (неупередженість).

Що стосується першої наведеної вимоги § 1 ст. 6 КЗПЛ – «суд, встановлений законом», – можна зазначити наступне.

Аналіз практики ЄСПЛ та юридичної літератури дає можливість зробити висновок, що критеріями визначення поняття «суд, встановлений законом» є: 1) правова основа існування суду; 2) правосуб'єктність суду (його юрисдикція та повноваження); 3) належний склад суду, тобто відповідна кількість суддів і законні підстави їх участі в конкретному процесі [13].

Як зазначив ЄСПЛ в одному зі своїх рішень, «відповідно до прецедентної практики Суду термін “встановлений законом” у статті 6 КЗПЛ спрямований на гарантування того, “що судова гілка влади у демократичному суспільстві не залежить від органів виконавчої влади, але керується законом, що приймається парламентом”... 24. Фраза “встановленого законом” поширюється не лише на правову основу самого існування “суду”, але й дотримання таким судом певних норм, які регулюють його діяльність» [14]. Отже, недотримання процесуального порядку визначення суду, який повинен здійснювати правосуддя, призводить до незаконності рішення, яке ним ухвалюється.

Що стосується вироку, який був ухвалений судом щодо Особи-1, то з цього приводу також можна зазначити, що, на наш погляд, цей суд не був безстороннім та неупередженим, як того вимагає закон. На це звернув увагу Пленум ВССУ, зазначивши, що незважаючи на те, що вирок, ухвалений на підставі угоди (стосовно однієї із декількох осіб), не має преюдиційного значення для кримінального провадження відносно інших осіб, а *визнання винуватості першою особою не є доказом вини останніх* (абз. 3 пп. 9, 10 постанови Пленуму ВССУ «Про практику здійснення судами кримінального провадження на підставі угод» від 11.12.2015 р. № 13), участь судді (суддів) у розгляді кримінального провадження щодо двох осіб, з однією з яких укладено угоду, ставить під сумнів їх неупередженість [8].

Відповідно до вимог ст. 472 КПК в угоді про визнання винуватості зазначаються її сторони, формулювання підозри чи обвинувачення та його правова кваліфікація з зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність, істотні для відповідного кримінального провадження обставини, беззастережне визнання підозрюваним чи обвинуваченим своєї винуватості у вчиненні кримінального правопорушення, обов'язки підозрюваного чи обвинуваченого щодо співпраці у викритті кримінального правопорушення, вчиненого іншою особою (якщо відповідні домовленості мали місце), умови часткового звільнення підозрюваного, обвинуваченого від цивільної відповідальності у вигляді відшкодування державі збитків внаслідок вчинення ним кримінального правопорушення, узгоджене покарання та згода підозрюваного, обвинуваченого на його призначення або на призначення покарання та звільнення від його відбування з випробуванням, наслідки укладення та затвердження угоди, передбачені ст. 473 КПК, наслідки невиконання угоди. Під беззастережним визнанням винуватості підозрюваним (обвинуваченим) розуміється

безумовне (повне) визнання ним своєї винуватості у вчиненні інкримінованого органом досудового розслідування кримінального правопорушення.

Отже, суду (або судді), який розглядав угоду про визнання винуватості, у якій особа під час розгляду кримінального провадження визнала всі обставини інкримінованого їй кримінального правопорушення, здійснюючи правосуддя щодо її співучасника, об'єктивно важко абстрагуватися від обставин, які стали йому відомі під час ухвалення вироку на підставі угоди, та бути неупередженим, адже у нього вже склалося уявлення про обставини кримінального правопорушення та винуватість обвинувачених.

При тлумаченні слова «неупереджений» у словниках конотація робиться на тому, що це такий, який не має обманної, негативної, заздалегідь сформованої думки [15], безсторонній, позбавлений упередження, суб'єктивності, незацікавлений, безпристрасний [16].

Як зазначається у п. 23 висновку Консультативної ради європейських суддів, «неупередженість суду передбачає виконання суддями своїх обов'язків без будь-якого фаворитизму та проявів упередженості чи симпатії» [17].

Ще у 1984 р. ЄСПЛ у справі «Пірсак проти Бельгії» сформулював для оцінки неупередженості суддів два критерії – об'єктивний та суб'єктивний [18]. Цей підхід ЄСПЛ знайшов своє відображення у відомій справі «Білуха проти України» (№ 33949/02, від 9 листопада 2006 р.): «49. Відповідно до усталеної практики Суду наявність безсторонності відповідно до п. 1 ст. 6 повинна визначатися за суб'єктивним та об'єктивним критеріями. Відповідно до суб'єктивного критерію беруться до уваги особисті переконання та поведінка окремого судді, тобто чи виявляв суддя упередженість або безсторонність у даній справі. Відповідно до об'єктивного критерію визначається серед інших аспектів, чи забезпечував суд як такий та його склад відсутність будь-яких сумнівів у його безсторонності» [19].

Також у справі «Феррантеллі та Сантаджело проти Італії» № 19874/92 від 7 серпня 1996 р. ЄСПЛ установив, що сумніви та страхи заявників щодо упередженості суду були обґрунтованими. Головуючим та доповідачем у їх справі на національному рівні був той самий суддя, що декілька років тому як головуєчий та доповідач розглядав справу стосовно їх співучасників, а у вироку щодо останніх заявникам було приділено багато уваги [20].

Отже, не вдаючись детально до розгляду питання про упередженість суду, зазначимо, що, на наше переконання, склад суду, що розглянув справу щодо Особи-1 після ухвалення вироку на підставі угоди, не витримує тесту на суб'єктивний критерій неупередженості, розроблений ЄСПЛ, оскільки у суддів склалося переконання щодо факту вчиненого злочину Особою-1 та Особою-2 у співучасті, фактичних обставин справи, форми вини, а тим самим обвинувачений не міг розраховувати на справедливість під час судового розгляду його справи.

ВИСНОВКИ

Кримінальне провадження на підставі угод є сучасною затребуваною практичною формою вирішення кримінально-правового конфлікту. Незважаючи на те, що теорія кримінального процесу може стверджувати про певну теоретичну розробку актуальних питань інституту угод у кримінальному провадженні, правозастосовна практика періодично стикається з наявністю прогалин нормативного регулювання, правовою невизначеністю окремих положень, відсутністю єдності в розумінні правозастосовниками норм права, що входять до глави 35 КПК «Кримінальне провадження на підставі угод». У разі якщо кримінальне провадження здійснюється щодо кількох осіб, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні одного злочину, і згода щодо укладення угоди досягнута не з усіма підозрюваними чи обвинуваченими, угода може бути укладена з однією особою. Кримінальне провадження щодо особи, з якою досягнуто згоди, підлягає виділенню в окреме провадження. Ураховуючи те, що наведені положення ч. 8 ст. 469 КПК є загальними, обов'язок щодо виділення кримінального провадження в окреме виникає у тієї посадової особи, яка має на це відповідну компетенцію залежно від стадії кримінального процесу. Зокрема, якщо угода досягнута на стадії досудового розслідування, такий обов'язок має прокурор, що уклав угоду, якщо на стадії підготовчого провадження або судового розгляду – суддя (суд). На стадії досудового розслідування відомості про таке виділення повинно бути обліковане у новоствореному кримінальному провадженні з присвоєнням нового номера та реквізитом «виділено». При виконанні вимог закону, передбачених ч. 8 ст. 469 КПК, в судових стадіях суддя (суд) зобов'язаний виділити справу в окреме провадження, зареєструвати її як таку, що надійшла до суду в день постановлення ухвали суду, та направити її для здійснення автоматизованого розподілу в загальному порядку. Недотримання цієї вимоги закону призводить до незаконності судових рішень, винесених судом, та порушення права особи на справедливий суд. Один і той самий склад суду не має права розглядати кримінальне провадження осіб, що вчинили кримінальне правопорушення у співучасті, коли з одним із підозрюваних (обвинувачених) укладена угода про визнання винуватості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Трекке А. С. Кримінальне провадження на підставі угоди про визнання винуватості : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Трекке Артем Сергійович. – Ірпінь, 2018. – 23 с.
- [2] Вирок Ленінського районного суду м. Миколаєва від 17 квітня 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/80181362>.
- [3] Повзик Є. В. Правові наслідки визнання підозрюваним, обвинуваченим своєї вини (порівняльно-правове дослідження) : монографія / Є. В. Повзик. – Харків : Право, 2014. – 224 с.

- [4] Саєнко Г. Ю. Провадження на підставі угод у кримінальному процесі України : монографія / Г. Ю. Саєнко. – Київ : Вид. центр «Кафедра», 2019. – 224 с.
- [5] Кісліціна І. О. Роль прокурора у кримінальному провадженні на підставі угод про визнання винуватості: питання теорії і практики : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10 / Кісліціна Ірина Олександрівна. – Одеса, 2018. – 217 с.
- [6] Бернам У. Правовая система / У. Бернам. – Москва : Новая юстиция, 2006. – 1216 с.
- [7] Дьомін Ю. І. Інститут угод у кримінальному провадженні: важливі аспекти правозастосування / Ю. І. Дьомін // Вісн. Нац. акад. прокуратури України. – 2013. – № 4. – С. 11–19.
- [8] Про практику здійснення судами кримінального провадження на підставі угод [Електронний ресурс] : постанова Пленуму Вищ. спеціаліз. суду України з розгляду цивіл. і кримін. справ № 13 від 11.12.2015. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0013740-15>.
- [9] Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань [Електронний ресурс] : наказ Генер. прокуратури України від 06.04.2016 № 139. – Режим доступу : <http://www.gp.gov.ua>.
- [10] Інструкція з діловодства в місцевих загальних судах, апеляційних судах областей, апеляційних судах міст Києва та Севастополя, Апеляційному суді Автономної Республіки Крим та Вищому спеціалізованому суді України з розгляду цивільних і кримінальних справ [Електронний ресурс] : наказ Держ. суд. адмін. від 17.12.2013 № 173. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0173750-13>.
- [11] Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/tu/995_004.
- [12] Про судоустрій і статус суддів [Електронний ресурс] : Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII // Відом. Верхов. Ради України. – 2016. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>.
- [13] Цувіна Т. А. Право на суд у цивільному судочинстві : монографія / Т. А. Цувіна. – Харків : Слово, 2015. – 281 с.
- [14] Case of Sokurenko and Strogun v. Ukraine [Електронний ресурс] (Application no. 29458/04) = [Справа «Сокурєнко та Строгун проти України»] : Judgement European Court of Human Rights, Strasbourg 20 July 2006 // HUDOC : database. – Режим доступу : <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-76467>.
- [15] Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад.: В. Т. Бусел (голов. ред.)]. – Київ ; Ірпінь : Перун, 2004. – 1440 с.
- [16] Словник синонімів української мови : в 2 т. / [упоряд.: А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, С. І. Головащук та ін.]. – Київ : Наук. думка, 2006. – Т. 1. – 1040 с.
- [17] Висновок № 3 (2002) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету міністрів Ради Європи про принципи та правила, які регулюють професійну поведінку суддів, зокрема питання етики, несумісної поведінки та неупередженості [Електронний ресурс]. Страсбург, 19 листоп. 2002 р. – С. 136. – Режим доступу : http://www.vcu.gov.ua/content/file/Opinion_1-18.pdf.
- [18] Case of Piersack v. Belgium [Електронний ресурс] (Application no. 8692/79) = [Справа «Пірсак проти Бельгії»] : Judgment European Court of Human Rights, Strasbourg 1 October 1982 // HUDOC : database. – Режим доступу : [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-57557"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{).
- [19] Case of Belukha v. Ukraine [Електронний ресурс] (Application no. 33949/02) = [Справа «Білуха проти України»] : Judgment European Court of Human Rights, Strasbourg

9 November 2006 // HUDOC : database. – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-77950>.

- [20] Макбрайд Д. Європейська конвенція з прав людини та кримінальний процес / Д. Макбрайд. – Київ : К. І. С., 2010. – 576 с.

REFERENCES

- [1] Trekke, A.C. (2018). *Criminal Proceedings on Grounds of the Plea Bargain* (Candidate thesis, National University of State Tax Service of Ukraine, Irpin, Ukraine).
- [2] Sentence of Leninskyi District Court in Mykolaiv. (2015, April). Retrieved from <http://reyestr.court.gov.ua/Review/80181362>
- [3] Povzyk, Ye.V. (2014). *Legal Consequences of Guilty Plea by a Suspect or an Accused (comparative legal study)*. Kharkiv: Pravo.
- [4] Saienko, H.Yu. (2019). *Proceedings on Grounds of Agreements in the Criminal Procedure of Ukraine*. Kyiv: Kafedra Publishing House.
- [5] Kislitsina, I.O. (2018). *Role of the Prosecutor in Criminal Proceedings on Grounds of Plea Bargain: Issues of Theory and Practice* (Candidate thesis, National University “Odessa Academy of Law”, Odessa, Ukraine).
- [6] Bernam, W. (2006). *Legal System of the USA*. Moscow: Novaya Yustitsiya.
- [7] Domin, Yu.I. (2013). Institute for Bargains in Criminal Proceedings: Important Considerations of Law Enforcement. *Journal of the National Prosecution Academy of Ukraine*, 4, 11-19.
- [8] Plenary Session of the Supreme Court of Ukraine. (2015). *On the Practice of Conducting Criminal Proceedings by the Courts on Grounds of Bargain*. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0013740-15>
- [9] Prosecutor General’s Office of Ukraine. (2016). *The Procedure for Conducting the Uniform Register of Pre-Trial Investigations*. Retrieved from <http://www.gp.gov.ua>
- [10] State Court Administration. (2013, December). *Instruction on Paperwork in Local General Courts, Appellate Courts of Regions, Appellate Courts of Kyiv and Sevastopol, the Appellate Court of the Autonomous Republic of Crimea and the High Specialized Court of Ukraine for Civil and Criminal cases*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0173750-13>
- [11] The European Convention on Human Rights. (1950, July). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/995_004
- [12] On the Judiciary and the Status of Judges. (2016, June). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>
- [13] Tsvina, T.A. (2015). *Right of Access to Courts in Civil Proceedings*. Kharkiv: Slovo.
- [14] Case of Sokurenko and Strygun v. Ukraine. (2006, July). Retrieved from <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-76467>
- [15] Busel, V.T. (2004). *Great Explanatory Dictionary of the Modern Ukrainian Language*. Kyiv, Irpin: Perun.
- [16] Buriachok, A.A. Hnatiuk, H.M., & Holovashchuk, S.I. (2006). *Dictionary of Synonyms of the Ukrainian Language*. Kyiv: Naukova Dumka.
- [17] The Consultative Council of European Judges. (2002). *On the Principles and Rules that Govern Judges’ Professional Conduct, in Particular Ethics, Inappropriate Behaviour and Impartiality*. Retrieved from http://www.vru.gov.ua/content/file/Opinion_1-18.pdf

- [18] Case of Piersack v. Belgium (1982, October). *The Judgment of the European Court of Human Rights, Strasbourg of HUDOC: Database*. Retrieved from [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-57557"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{)
- [19] Case of Belukha v. Ukraine (2006, November). *Judgment European Court of Human Rights, Strasbourg of HUDOC: Database*. Retrieved from <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-77950>
- [20] McBraid, J. (2010). *European Convention on Human Rights and Criminal Procedure*. Kyiv: K.I.C.

Оксана Володимирівна Капліна

Доктор юридичних наук, професор

Кафедра кримінального процесу

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

61024, вул. Пушкінська, 77, Харків, Україна

Oksana V. Kaplina

Doctor of Law, Professor

Department of Criminal Procedure

Yaroslav Mudryi National Law University

61024, 77 Pushkinska Str., Kharkiv, Ukraine

Рекомендоване цитування: Капліна О. В. Проблеми забезпечення розгляду кримінального провадження на підставі угод незалежним і безстороннім судом / О. В. Капліна // Вісн. Нац. акад. прав. наук України. – 2019. – Т. 26, № 2. – С. 55–68.

Suggested citation: Kaplina, O. V. (2019). Problems of ensuring the consideration of criminal proceeding on grounds of taking a plea bargain by independent and impartial court. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 26(2), 55–68.

Стаття надійшла / Submitted: 19/03/2019

Доопрацьовано / Revised: 01/05/2019

Схвалено до друку / Accepted: 20/06/2019